

Enyhe kognitív zavar detektálása beszédhangból x-vektor reprezentáció használatával

José Vicente Egas-López¹, Balogh Réka², Imre Nóra², Tóth László¹,
Vincze Veronika³, Pákáski Magdolna², Kálmán János²,
Hoffmann Ildikó⁴, Gosztolya Gábor^{1,3}

¹ Szegedi Tudományegyetem, Informatikai Intézet

² Szegedi Tudományegyetem, Pszichiátriai Klinika

³ MTA-SZTE Mesterséges Intelligencia Kutatócsoport, Szeged

⁴ Nyelvtudományi Intézet, Budapest

{ egasj, gabor } @ inf.u-szeged.hu

Kivonat Az enyhe kognitív zavar (EKZ) heterogén klinikai szindróma, melyet gyakran tartanak a demencia preklinikai (azaz a demencia diagnózis felállításához nem elegendő, de mérhető kognitív hanyatlással járó) szakaszának is. Az EKZ jellemzői közé tartozik a kognitív funkciók enyhe hanyatlása, beleértve a memóriát, a végrehajtó és a nyelvi funkciókat. Kutatások alapján a nyelvi funkciók megváltozása már azelőtt észlelhető, hogy az EKZ-ra jellemző egyéb kognitív tünetek megjelenjenek. Az alanyok beszédének elemzése így praktikus, olcsó és nem-invazív eszköze lehetne a betegség korai szűrésének. Jelen munkánkban egy viszonylag friss, mély neurális hálón alapuló eljárást, az x-vektorokat használjuk jellemzőkinyerésre, majd ezen jellemzőket felhasználva osztályozó eljárást (SVM-et) tanítunk az EKZ-s és a kontroll beszélők elkülönítésére. Kísérleti eredményeink alapján az x-vektorokkal pontosabb diszkrimináció érhető el, mint a hagyományos i-vektorok használatával.

Kulcsszavak: demencia, enyhe kognitív zavar, x-vektorok

1. Bevezetés

A demencia krónikus, progresszív klinikai szindróma, amely főként idős személyeket érint világszerte. Jellemzői közé tartozik a memória, a nyelvi készségek és a problémamegoldó képesség romlása. A fenti készségeket érintő hanyatlás olyan mértékű, hogy az megnehezítheti vagy ellehetetlenítheti a páciens mindennapi tevékenységeinek elvégzését (Alzheimer’s Association, 2020). A betegség jelenleg kb. 46,8 millió embert érint világszerte, ez a szám pedig a becslések szerint 2050-re megduplázódhat (Prince és mtsai, 2015). Tekintve, hogy a jelenleg elérhető terápiás beavatkozások a betegség korai szakaszában vagy a betegséget megelőző, preklinikai stádiumban mutatják a legnagyobb hatékonyságot (Szatlóczki és mtsai, 2015), a betegség ezen fázisokban történő, korai felismerése kiemelt fontosságú.

A demencia preklinikai szakaszát a szakirodalom enyhe kognitív zavarnak (EKZ) nevezi. Ez az állapot egyfajta határterületnek tekinthető az öregedéshez

társuló, normális mértékűnek tekinthető szellemi hanyatlás és a már kimutatható demencia között (Petersen és mtsai, 2014). Számos kutatási eredmény utal arra, hogy az EKZ a páciensek beszédképességére is hatással van – ezekre támaszkodva a beszédelemzés költségghatékony, non-invazív eszközt kínálhat a betegség korai felismerésére. Az utóbbi években számos kutatás jelent meg, olyan eszközök és eljárások bemutatásával, amelyek célja egészséges kogníciójú kontroll (K) személyek és EKZ-val vagy Alzheimer-kórral élő páciensek automatizált módszerrel történő megkülönböztetése volt az alanyok beszédének vizsgálata alapján (lásd de Ipiña és mtsai, 2018; König és mtsai, 2018; Themistocleous és mtsai, 2018; Sluis és mtsai, 2020; Themistocleous és mtsai, 2020).

A szakirodalomban ismertetett eljárások egy részében feladatspecifikus jellemzőket vizsgáltak: olyan paramétereket kerestek tehát, amelyek eltérnek a kontrollszemélyek és az EKZ-s vagy enyhe AK-s alanyok beszédében. Ilyen paraméterek voltak például a szünetek száma és időtartama (Vincze és mtsai, 2020), vagy a beszédtempó és az artikulációs ráta (Meilán és mtsai, 2020). (A jellemzőkinyerést azután természetesen egy standard gépi tanulási lépés követi, például Support Vector Machine-t (SVM) használva.) Egy másik elterjedt megközelítés az, hogy *általános célú* eljárásokat alkalmazva nyernek ki jellemzőket az egyes alanyok hangfelvételeiből. Ezt követően ezeket a jellemzővektorokat felhasználva, statisztikai alapú osztályozó eljárással lehet elkülöníteni a két (vagy esetenként több) beszélőcsoportot. Ilyen általános célú jellemzővektorok lehetnek például az *i*-vektorok: habár ezeket eredetileg beszélőfelismerés céljára fejlesztették ki, később sikerrel alkalmazták a Parkinson-kór (García és mtsai, 2017; García és mtsai, 2018) és az Alzheimer-kór (Weiner és Schultz, 2018; Egas-López és mtsai, 2019) felismerésére is.

A beszélőfelismerés területén a korábban a legkorszerűbb technikának tartott *i*-vektorok helyét az utóbbi években egy mély neurális hálóra (Deep Neural Network, DNN) épülő eljárás, az *x*-vektorok vették át (Snyder és mtsai, 2018). A mély tanulás térhódítását tekintve ez nem is meglepő. Ésszerűnek tűnhet, hogy az *i*-vektorok után az *x*-vektorokat is alkalmazni kezdik az orvostudományi beszédfeldolgozás területén, vagy a technikai értelemben valamennyire rokon témakörnek számító paralingvisztikai feladatok esetén. Eddig ugyanakkor elég kevés ilyen tanulmány jelent meg: orvostudományi területen csak Botelho és munkatársai, valamint Jeancolas és munkatársai tanulmányairól van tudomásunk. Mindkét fent említett kutatócsoport a Parkinson-kór felismerésére alkalmazott *x*-vektorokat (Botelho és mtsai, 2020; Jeancolas és mtsai, 2020) (és mindkét tanulmány csak arXiv preprintként érhető el jelenleg).

Jelen cikkünkben azt vizsgáljuk, hogy milyen hatékonysággal alkalmazhatóak az *x*-vektor beágyazások az EKZ fölismerésére. Snyder és munkatársai egy előre tanított, letölthető modellt (DNN-t) is a közösség rendelkezésére bocsátottak; emellett a cikkben saját modellel is kísérletezünk, 60 órányi magyar nyelvű spontán beszédre tanítva. Az *x*-vektorok a háló több rétegéből is kinyerhetők, melyek hatékonyságát szintén megvizsgáljuk, az elért pontosságértékeket pedig összevetjük az *i*-vektorok használatával elért eredményekkel.

Réteg	Réteg közvetlen környezete	Teljes környezet mérete	Be- és kimenetek száma
Keret #1	$[t-2, t+2]$	5	120, 512
Keret #2	$\{ t-2, t, t+2 \}$	9	1536, 512
Keret #3	$\{ t-3, t, t+3 \}$	15	1536, 512
Keret #4	$\{ t \}$	15	512, 512
Keret #5	$\{ t \}$	15	512, 1500
Összegző	$[0, T]$	T	$1500T$, 3000
Szegmens #6	$\{ 0 \}$	T	3000, 512
Szegmens #7	$\{ 0 \}$	T	512, 512
Szoftmax	$\{ 0 \}$	T	512, N

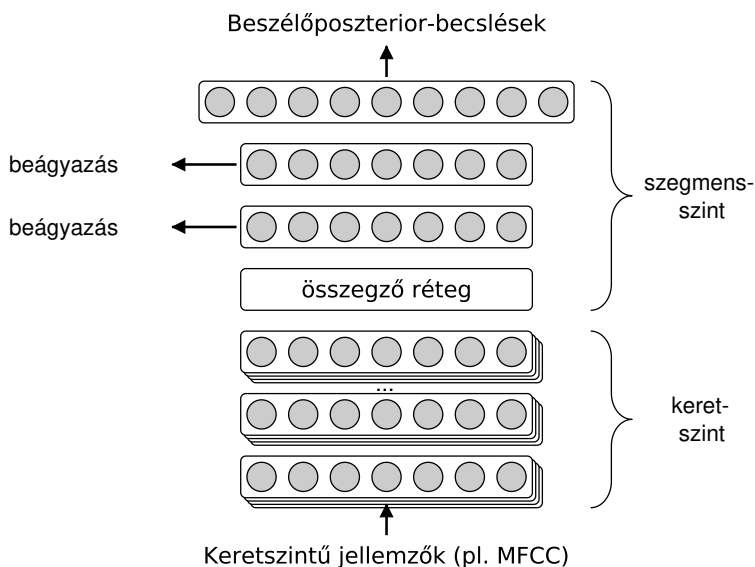
1. táblázat. Az x -vektor rendszer DNN architektúrája, mely öt keretszintű rétegből, egy statisztikai összegző (pooling) rétegből, két szegmensszintű rétegből és egy kimeneti, szoftmax rétegből áll. N -nel jelöltük a háló betanítására használt adatbázis beszélőinek számát (azaz a szoftmax réteg neuronjainak számát). Jelen architektúra megegyezik a Snyder és munkatársai által leírttal (Snyder és mtsai, 2017).

2. X-vektor kódolás

Az x -vektor technika egy neurálisháló-alapú jellemzőkinyerő eljárás, mely a változó hosszú hangfelvételeket fix dimenziószámú jellemzőtérbe képi. Technikailag egy mély neurális hálóról van szó, melynek bemenetei keretszintű vektorok (például MFCC-k), mélyebben elhelyezkedő rejtett rétegei keret-, magasabb rejtett rétegei pedig szegmensszinten működnek. Az egyes bemondásokhoz tartozó beágyazásokat (azaz az x -vektorokat) a szegmensszintű rétegek aktivációi jelentik.

A legerjedtebb x -vektor architektúrát Snyder és munkatársai vezették be (Snyder és mtsai, 2018). Ebben a keretszintű rejtett rétegek időeltolások (*time-delay*) módon működnek: például a második keretszintű rejtett réteg t . kerethez tartozó aktivációinak meghatározásához az első keretszintű réteg három kerethez tartozó aktivációját ($t-2$, t és $t+2$) használjuk bemenetként. (Ld. 1. táblázat.) Az ötödik keretszintű réteg után egy összegző réteg (*stats pooling layer*) következik: ennek bemenete az utolsó keretszintű réteg az *aktuális felvétel összes keretén számítva*). (A 1. táblázatban a felvétel kereteinek számát T -vel jelöltük.) Az összegző réteg ezen aktivációk átlagát és szórását számolja ki; ezen két, 1500-1500 elemű vektor egymás után fűzve adja az első szegmensszintű réteg bemenetét. Ezen ponttól kezdve a háló szegmensszintűként működik tovább. A kimeneti, szoftmax réteg a tanító halmazban található beszélők számának megfelelő számú neuront tartalmaz (Snyder és mtsai, 2017, 2018).

A háló tanítása, a főnti struktúrát kihasználva, nem keret-, hanem szegmensszinten történik; címkeként az adott felvétel beszélőjének azonosítóját használjuk (mondjuk keresztentropia veszteségfüggvénnyel). Tanítás után a beágyazások kinyerésére praktikusán bármelyik szegmensszintű réteg alkalmas; a tapasztalatok alapján a hatodik (a kimeneti rétegtől távolabb eső) réteg aktivációinak használata jobb eredményekhez vezet, mint a hetedik rétegé (Snyder és mtsai, 2018).

1. ábra: Az x-vektort kinyerő mély neurális háló általános struktúrája (Snyder és mtsai, 2018, nyomán).

Megjegyeznénk még, hogy a kimeneti réteg kizárólag tanításkor kap szerepet, így a későbbiekben ez el is dobható.

3. Kísérleti körülmények

3.1. Az EKZ-s és kontroll alanyok felvételei

A EKZ felismerésére vonatkozó kísérleteinket saját hangadatbázison végeztük, melyet a Szegedi Tudományegyetem Pszichiátriai Klinikáján rögzítettünk. A rögzítés digitális diktafonnal történt, külső mikrofon használatával; a felvételeket utólag monó, 16 kHz-es mintavételezésű formátumra konvertáltuk. Az alanyok spontán beszédét rögzítettük, az instrukció a következő volt: „Kérem, részletesen mesélje el az előző napját!”. (A felvételekről további részletekért ld. Vincze és mtsai, 2020). Az elkészült felvételekből hangminőség alapján válogattunk; jelen tanulmányunkban 25 EKZ-s és 25 kontroll alany felvételeit használtuk fel. A két csoport életkorbeli, nembeli és (elvégzett iskolai években mért) képzettségbeli eloszlása nem mutatott statisztikailag szignifikáns különbséget. Sajnos a felvételi körülmények miatt sok bemondás még a válogatás ellenére is visszhangos vagy jelentős háttérzajjal rendelkező volt; a jel-zaj-arány (Signal-to-Noise Ratio, SNR) 14 és 35 dB közé esett.

3.2. Keretszintű jellemzők

Keretszintű jellemzőkészletként standard MFCC vektorokat használtunk. 20 MFCC együttthatót nyertünk ki a felvételekből 25 milliszekundum hosszú keretektől, 10

milliszekundumos lépésközzel, a Kaldi eszköz segítségével (Povey és mtsai, 2011), melyhez hozzátettük még a lokális energiát mint jellemzőt. Bár terveink között szerepelt az egyéb típusú (keretszintű) jellemzők kipróbálása, az eszköz korlátai miatt nem volt lehetőségünk sem frekvencia-szűrősorok energiaértékeinek („filter banks”) használatára, sem az első- vagy másodrendű deriváltak felhasználására.

3.3. Az x-vektor DNN-ek tanítása

Saját x-vektor-kinyerő neurális háló modelljeinket a BEA Spontánbeszéd-adatbázis egy részhalmazán tanítottuk (Neuberger és mtsai, 2014). 165 beszélőt választottunk ki; a felvételekből automatikusan kivágtuk azokat a részeket, melyekben a felvételvezető hangja is hallható, így 10636 hangfelvételt kaptunk, összesen körülbelül 60 órányi terjedelemben. Az eredeti sztereó, 44,1 kHz-en mintavételezett bemondásokat monó, 16 kHz-es formátumra konvertáltuk.

A DNN modelleket a Kaldi rendszerrel (Povey és mtsai, 2011) tanítottuk be, és ezt használtuk a jellemzővektorok kinyerésére is. A tanítás során szokásos eljárás a tanító adat méretét mesterségesen megnövelni úgy, hogy az eredeti hangfelvételekhez zajt adnak és/vagy visszhangosítják azokat (Snyder és mtsai, 2018). Mivel az EKZ-s és kontroll alanyainktól gyűjtött hangfelvételeink eleve elég rossz minőségűek voltak, míg a BEA adatbázis szinte stúdióminőségű felvételeket tartalmaz, kíváncsiak voltunk, hogy ez a fajta augmentáció segíti-e az osztályozási lépést. Emiatt két DNN modellt tanítottunk: egyet augmentációval, egyet pedig ennek a lépésnek a kihagyásával. (Az augmentáció 52636 felvétellel (293 órányira) növelte a tanítóanyag méretét.)

A főnti két saját modell mellett kipróbáltunk egy előre betanított, szabadon elérhető modellt is (Snyder és mtsai, 2018). Ez a modell a Switchboard 2 Phases 1, 2 és 3, a Switchboard Cellular, valamint a NIST SRE adatbázisokon lett tanítva (összesen kb. hétezer beszélőn). További kisebb eltérés, hogy ez a modell 23 dimenziós MFCC-n (plusz az energián) működik, míg az általunk tanítottak, az i-vektoroknál szokásos méretet követve, 20 dimenzióson (korábbi teszthejnyekben azonban nem találtunk különbséget a 20 és a 23 dimenziós MFCC-t használó modellek között).

3.4. Jellemzőkinyerés

A beszélőtípusok azonosítására jellemzővektorként használt x-vektorokat a főnt ismertetett három DNN modellből nyertük ki. Az 1. táblázatban leírt struktúrájú DNN-ből három ponton nyerhető ki felvételszintű vektor: az általában használt *Szegmens #6* réteg mellett a *Szegmens #7* és az *Összegző* réteg is alkalmas arra, hogy aktivációit (felvételszintű) jellemzőként használjuk. (Ezekben a rétegekben sorban 512, 512 és 3000 neuron található, így ezeknek megfelelő méretű jellemzővektort kapunk.) Mivel kíváncsiak voltunk, hogy enyhe kognitív zavar detektálására melyik réteg a legalkalmasabb, kísérleteinkben összesen kilenc variációt (három DNN modell és három réteg) próbáltunk ki. Emellett viszonyítási alapként i-vektorokat is használtunk jellemzőkként (128 komponens

alkalmazva); az i -vektorok általános háttérmodellje (Universal Background Model, UBM) az összehasonlíthatóság érdekében szintén a BEA adatbázis 3.3. fejezetben bemutatott részhalmazán lett tanítva. Az i -vektorok kiszámítására is a Kaldi rendszert használtuk.

3.5. Beszélőosztályozás

A jellemzőkinyerési lépés után a beszélőket Support Vector Machine (SVM, Schölkopf és mtsai, 2001) alkalmazásával, ötszörös keresztvalidációval osztályoztuk, a Python scikit-learn csomagját (Pedregosa és mtsai, 2011) használva. Minden SVM modell tanítása 20 EKZ-s és 20 kontroll alany hangfelvételén történt. Kiértékelési metrikáink a következők voltak: osztályozási pontosság (classification accuracy, *Pont.*), pontosság (precision, *Prec.*), fedés (recall), F_1 -érték (F -measure), valamint a ROC görbe alatti terület (AUC). (Pontosság (precision), fedés és F_1 esetén az EKZ beszélőkatóriát tekintettük pozitív osztálynak; mivel csak két beszélőkatóriánk (EKZ és kontroll) volt, a két osztályra kapott AUC-értékek megegyeztek.) A túltanulás elkerülése érdekében lineáris kernelt használtunk, így egyetlen hiperparaméterünk az SVM C (complexity) értéke volt; ezt az 10^{-5} , 10^{-4} , \dots , 10^1 értékeket végigpróbálva (grid search), a legnagyobb AUC értéket megcélözva választottuk ki. Előzetes tesztjeink eredményeit követve az x -vektorok esetén nem volt szükség a vektorok standardizálására vagy normalizálására, míg az i -vektorokat standardizáltuk (azaz minden jellemzőt nulla átlagra és egység szórásra transzformáltunk).

4. Eredmények

A 2. táblázat tartalmazza a különböző DNN modellekből és rétegekből kinyert x -vektor jellemzőket használva kapott pontosságértékeket. Látható, hogy a három használt DNN-réteg közül mindig az irodalomban általában ajánlott *Szegmens #6*-os réteg használatával kinyert jellemzőkkel kaptuk a legjobb eredményeket. Ennek oka feltehetőleg az, hogy az összegző réteg még nem foglalja össze a kétszintű információkat elég precízen, míg az utolsó rejtett réteg (*Szegmens #7*) már túlságosan feladat-specifikus információkat tárol (azaz túl specifikus a tanítóhalmazban szereplő beszélőkre).

A BEA adatbázison tanított két DNN modell közül az augmentálás használata valamivel jobb eredményekhez vezetett. Ez feltehetőleg annak köszönhető, hogy az augmentálási lépés amellett, hogy megnöveli a tanítóadat mennyiségét, zajtűrőbbé is teszi a modellt (mivel az extra tanítóadat az eredeti felvételek zajosított, illetve visszhangosított változataiból áll), amely hasznosnak bizonyulhat, amennyiben az osztályozandó felvételek nem éppen ideális körülmények között lettek rögzítve. Figyelembe véve, hogy a legtöbb beszédtechnológiai alkalmazás esetén nem várhatunk el stúdióminőséget, a modell felkészítése a zajos körülményekre mindenképpen a gyakorlati használhatóság felé tett lépés, melyet akár az i -vektorok háttérmodelljének (az UBM-nek) a tanítása során is érdemes lenne alkalmazni. (Sajnos itt megint könnyű technikai akadályokba ütközni.)

Tanító adatbázis	Jellemző- kinyerési réteg	Pontosságértékek				
		Pont.	Prec.	Fedés	F_1	AUC
BEA (augmentáció nélkül)	Összegző	58%	60,0%	48,0%	53,3%	0,562
	Szegmens #6	64%	65,2%	60,0%	62,5%	0,628
	Szegmens #7	56%	57,1%	48,0%	52,2%	0,576
BEA (augmentálva)	Összegző	60%	63,2%	48,0%	54,5%	0,595
	Szegmens #6	64%	68,4%	52,0%	59,1%	0,645
	Szegmens #7	58%	61,1%	44,0%	51,2%	0,602
Előtanított modell	Összegző	62%	63,6%	56,0%	59,6%	0,640
	Szegmens #6	70%	72,7%	64,0%	68,1%	0,673
	Szegmens #7	58%	61,1%	44,0%	51,2%	0,527
i-vektor (BEA, augmentáció nélkül)		60%	63,2%	48,0%	54,5%	0,597

2. táblázat. A különböző x-vektorok, valamint a viszonyítási alapként megvizsgált i-vektorok használatával EKZ-azonosításra kapott kiértékelési metrikák. (Pont.: osztályozási pontosság; Prec.: pontosság (precision).)

A három modell közül a legjobb eredményekhez az előtanított modell használata vezetett. Ez véleményünk szerint egyrészt azt támasztja alá, hogy az x-vektorok a gyakorlatban (legalábbis ezen nyelvek esetén) nyelvfüggetlen módon képesek kódolni a beszélőket. Másrészt azt is jelzi, hogy még hatvan órányi felvétel (illetve 165 beszélő) sem képes azt a varianciát nyújtani, amely kellően robusztus x-vektor beágyazások kinyerését lehetővé tevő DNN-ek tanításához szükséges. Kétségtelen, hogy a Snyder és munkatársai által használt korpusz a mintegy hétezer beszélővel lényegesen változatosabb, mint amit akár a teljes BEA adatbázissal (tehát 500 beszélővel) lehetséges lenne elérni.

Összességében elmondható, hogy a kapott pontosságértékek nem különösebben magasak: még a legjobb esethez is csupán 70%-os osztályozási pontosság, és 0,673-es AUC érték tartozik. Ez véleményünk szerint elsősorban a felvételek zajosságának tudható be: a 14 és 35 dB közé eső SNR elég alacsonynak mondható (viszonyításképpen: egy hagyományos analóg telefonvonalhoz 40 dB-es érték tartozik (Aude, 1998)). Ugyanakkor még ezen hátráltató tényező ellenére is jobban el tudtuk különíteni az enyhe kognitív zavarral rendelkező alanyokat az egészséges kontroll személyektől az x-vektorok használatával, mint az i-vektorokra építve.

5. Összegzés

Az enyhe kognitív zavar egy krónikus klinikai szindróma, melynek korai detektálása kulcsfontosságú a kezelés minél hamarabb történő megkezdéséhez. Jelen tanulmányunkban egy viszonylag új jellemzőkinyerési eljárást, az x-vektorokat teszteltük ebben a feladatban. Az x-vektort szolgáltató mély neurális hálókat a

BEA adatbázis egy 60 órás részhalmazán, 165 beszélő adatain tanítottuk két variációban (zaj hozzáadásával és anélkül), valamint egy angol beszédre előtanított modellt is kipróbáltunk. Az x -vektorokat a DNN modellek több rejtett rétegéből is kinyertük.

Eredményeink alapján az x -vektorok valamivel alkalmasabbak az enyhe kognitív zavar detektálására, mint az i -vektorok hasonló méretű adatokon és hasonló (akusztikai) körülmények között. A három tesztelt rejtett réteg közül egyértelműen a mélyebben fekvő szegmensszintű réteg (*Szegmens #6*) vezetett a legjobb eredményekhez mindhárom DNN modell esetében. Az augmentációval tanított modell a legtöbb esetben eredményesebb volt, mint az augmentációs lépés kihagyásával tanított; mindkettő alulmaradt ugyanakkor Snyder és munkatársai előtanított modelljével szemben, melyben valószínűleg a lényegesen nagyobb tanítóadat játszhatott szerepet. Bár kíváncsiak lettünk volna, hogy más keretszintű jellemzők használata hogyan alakítja az eredményeket, a Kaldi beépített x -vektor eszköze meglepően sok korláttal bír: sem a $\Delta / \Delta\Delta$ értékek, sem például frekvenciasávok energiaösszegeinek mint jellemzőknek a használata nem könnyen megoldható. Ugyanígy kíváncsiak lettünk volna rá, hogy a tanítófelvételek „zajosítása” számszerűen mennyit segíthet az i -vektorok teljesítményén, azonban ez az augmentációs lépés is az x -vektor DNN modell tanításához van kötve.

Az osztályozáskor kapott eredményeink nem voltak különösebben átütőek, aminek több oka is lehet. Egyrészt az EKZ-s és kontroll alanyainktól származó felvételek sajnos elég zajosak, melyen utólag már nehéz segíteni (ugyanakkor így talán jobban tükrözik egy valós környezetben lefolytatott EKZ-szűrővizsgálat akusztikai körülményeit). Másrészt érdemes szem előtt tartani, hogy az enyhe kognitív zavart elsősorban a memória és bizonyos nyelvi készségek romlása jellemzi, melyeket sokkal nehezebb kimutatni a beszédből, mint például a Parkinson-kór tüneteit. Mégis, Jeancolas és munkatársai az x -vektorok használatával is „csupán” 70% körüli osztályozási pontosságokat kaptak Parkinson-kór felismerésére (Jeancolas és mtsai, 2020). Természetesen az x -vektor beágyazások lehetséges felhasználása lehet még, hogy kombináljuk azokat (vagy a használatukkal kapott predikciókat) más jellegű jellemzőkkel (például temporális paraméterekkel, lásd Gosztolya és mtsai, 2018), melyet tervezünk kipróbálni a közeljövőben.

Köszönetnyilvánítás

A kutatást részben a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (projektkód: FK-124413), részben az Innovációs és Technológiai Minisztérium (projektkód: TUDFO/47138-1/2019-ITM) támogatta. Gosztolya Gábor kutatásait az MTA Bolyai János ösztöndíja és az Új Nemzeti Kiválóság Program Bolyai+ pályázata (azonosító: ÚNKP-20-5-SZTE-649) támogatta. A publikációban szereplő kutatást (amelyet a Szegedi Tudományegyetem valósított meg) az Innovációs és Technológiai Minisztérium és a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal is támogatta a Mesterséges Intelligencia Nemzeti Laboratórium keretében.

Hivatkozások

- Alzheimer’s Association: 2020 Alzheimer’s disease facts and figures. *Alzheimer’s & Dementia* 16(3), 391–460 (2020)
- Aude, A.: Audio quality measurement primer (1998)
- Botelho, C., Teixeira, F., Rolland, T., Abad, A., Trancoso, I.: Pathological speech detection using x-vector embeddings (2020)
- Egas-López, J.V., Tóth, L., Hoffmann, I., Kálmán, J., Pákáski, M., Gosztolya, G.: Assessing Alzheimer’s Disease from speech using the i-vector approach. In: *SPECOM*. pp. 289–298. Isztambul, Törökország (2019)
- García, N., Orozco-Arroyave, J.R., D’Haro, L.F., Dehak, N., Nöth, E.: Evaluation of the neurological state of people with Parkinson’s Disease using i-vectors. In: *Interspeech*. pp. 299–303. Stockholm, Svédország (2017)
- García, N., Vásquez-Correa, J., Orozco-Arroyave, J.R., Nöth, E.: Multimodal i-vectors to detect and evaluate Parkinson’s Disease. pp. 2349–2353. Hyderabad, India (2018)
- Gosztolya, G., Hoffmann, I., Tóth, L., Vincze, V., Pákáski, M., Kálmán, J.: Az enyhe kognitív zavar és korai alzheimer-kór automatikus azonosítása spontán beszédből akusztikus jellemzők segítségével. In: *MSZNY*. pp. 219–230. Szeged (2018)
- de Ipiña, K.L., de Lizarduy, U.M., Calvo, P.M., Beitia, B., García-Melero, J., Fernández, E., Ecay-Torres, M., Faundez-Zanuy, M., Sanz, P.: On the analysis of speech and disfluencies for automatic detection of mild cognitive impairment. *Neural Computing and Applications* 9, 437 (2018)
- Jeancolas, L., Petrovska-Delacrétaz, D., Mangone, G., Benkelfat, B., Corvol, J., Vidailhet, M., Lehericy, S., Benali, H.: X-vectors: New quantitative biomarkers for early Parkinson’s Disease detection from speech. arXiv preprint arXiv:2007.03599 (2020)
- König, A., Satt, A., Sorin, A., Hoory, R., Derreumaux, A., David, R., Robert, P.H.: Use of speech analyses within a mobile application for the assessment of cognitive impairment in elderly people. *Current Alzheimer Research* 15(2), 120–129 (2018)
- Meilán, J.J.G., Martínez-Sánchez, F., Martínez-Nicolás, I., Llorente, T.E., Carro, J.: Changes in the rhythm of speech difference between people with nondegenerative mild cognitive impairment and with preclinical dementia. *Behavioural Neurology* 2020, 4683573 (2020)
- Neuberger, T., Gyarmathy, D., Grácsi, T.E., Horváth, V., Gósy, M., Beke, A.: Development of a large spontaneous speech database of agglutinative Hungarian language. In: *Proceedings of TSD*. pp. 424–431. Brno, Czech Republic (Sep 2014)
- Pedregosa, F., Varoquaux, G., Gramfort, A., Michel, V., Thirion, B., Grisel, O., Blondel, M., Prettenhofer, P., Weiss, R., Dubourg, V., Vanderplas, J., Passos, A., Cournapeau, D., Brucher, M., Perrot, M., Duchesnay, E.: Scikit-learn: Machine learning in Python. *Journal of Machine Learning Research* 12, 2825–2830 (2011)

- Petersen, R.C., Caracciolo, B., Brayne, C., Gauthier, S., Jelic, V., Fratiglioni, L.: Mild cognitive impairment: a concept in evolution. *Journal of Internal Medicine* 275(3), 214–228 (2014)
- Povey, D., Ghoshal, A., Boulianne, G., Burget, L., Glembek, O., Goel, N., Hanemann, M., Motlíček, P., Qian, Y., Schwarz, P., Silovský, J., Stemmer, G., Veselý, K.: The Kaldi speech recognition toolkit. In: *Proceedings of ASRU* (2011)
- Prince, M., Wimo, A., Guerchet, M., Ali, G.C., Wu, Y.T., Prina, M.: *World Alzheimer Report 2015. The Global Impact of Dementia*. Alzheimer’s Disease International, London, UK (2015)
- Schölkopf, B., Platt, J., Shawe-Taylor, J., Smola, A., Williamson, R.: Estimating the support of a high-dimensional distribution. *Neural Computation* 13(7), 1443–1471 (2001)
- Sluis, R.A., Angus, D., Wiles, J., Back, A., Gibson, T.A., Liddle, J., Worthy, P., Copland, D., Angwin, A.J.: An automated approach to examining pausing in the speech of people with dementia. *American Journal of Alzheimer’s Disease & Other Dementias* 35, 1533317520939773 (2020)
- Snyder, D., Garcia-Romero, D., Povey, D., Khudanpur, S.: Deep Neural Network embeddings for text-independent speaker verification. In: *Interspeech*. pp. 999–1003. Stockholm, Svédország (2017)
- Snyder, D., Garcia-Romero, D., Sell, G., Povey, D., Khudanpur, S.: X-vectors: Robust DNN embeddings for speaker verification. In: *ICASSP*. pp. 5329–5333. Calgary, Alberta, Kanada (2018)
- Szatlóczki, G., Hoffmann, I., Vincze, V., Kálmán, J., Pákáski, M.: Speaking in Alzheimer’s Disease, is that an early sign? Importance of changes in language abilities in Alzheimer’s Disease. *Frontiers in Aging Neuroscience* 7, 104943 (2015)
- Themistocleous, C., Eckerström, M., Kokkinakis, D.: Identification of Mild Cognitive Impairment from speech in Swedish using Deep Sequential Neural Networks. *Frontiers in Neurology* 9, 975 (2018)
- Themistocleous, C., Eckerström, M., Kokkinakis, D.: Voice quality and speech fluency distinguish individuals with Mild Cognitive Impairment from Healthy Controls. *PloS one* 15(7), e0236009 (2020)
- Vincze, V., Szatlóczki, G., Tóth, L., Gosztolya, G., Pákáski, M., Hoffmann, I., Kálmán, J.: Telltale silence: temporal speech parameters discriminate between prodromal dementia and mild Alzheimer’s disease. *Clinical Linguistics & Phonetics közlésre elfogadva* (2020)
- Weiner, J., Schultz, T.: Selecting features for automatic screening for dementia based on speech. In: *SPECOM*. pp. 747–756. Lipcse, Németország (2018)